

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ НА РЕГІОНАЛЬНІ ГАЛУЗЕВІ ЗМІНИ Й ЗРУШЕННЯ

К. В. Наконечна, кандидат економічних наук

Здійснено теоретичне обґрунтування підходів до аналізу регіональних галузевих зрушень і виробничої спеціалізації регіонів. Проаналізовано основні історико-еволюційні етапи розвитку теоретичних поглядів стосовно регіональних структурних змін та структурних зрушень для розробки практичних рекомендацій щодо формування регіональної структурної політики України.

Структурні зміни, структурні зрушення, історико-еволюційні етапи, галузева структура.

Структурні зміни в економіці – процес, що впливає на рівень якості життя та рівень зайнятості значної кількості населення. Державна регіональна політика структурних реформ та інституційних змін має зменшити втрати населення та його опір щодо структурних зрушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням в означеному напрямі займалися такі вітчизняні вчені, як Я. Базилюк, О. Власюк, В. Геєць, Я. Жаліло, І. Крючкова, О. Саліхов, В. Сіденко, Л. Федулова, Л. Шинкарук, О. Шубравська та інші.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування підходів до аналізу регіональних галузевих зрушень і виробничої спеціалізації регіонів для розробки практичних рекомендацій щодо формування регіональної структурної політики України.

Виклад основного матеріалу. У розвитку економічних поглядів на галузеву структуру, галузеві структурні зміни і зрушення можна виокремити чотири етапи.

Перший етап (XVIII століття – кінець XIX століття) – зародження регіональної науки (перші теорії розміщення виробництва). Спочатку галузеву структуру економіки досліджували Ф. Кене, А. Сміт, Д. Рікардо, Л. Вальрас. Вони розглядали роль окремих галузей в економічній системі та основні фактори, що визначають галузеву структуру виробництва. Кене Ф. виділяв сільське господарство як основну сферу в галузевій структурі економіки, на якій базується економічна система. У праці Ф. Кене «Загальні принципи економічної політики землеробської держави» уже містилися елементи структурної політики. Він вважав, що державна влада повинна забезпечувати економічне прогрес і сприяти процвітанню землеробства як головного джерела добробуту всієї нації [3].

Адам Сміт стверджував, що структуру економіки визначає міжнародний поділ праці, тому галузевий розвиток доцільно стимулювати

відповідно до тих абсолютних переваг, якими володіє країна (або регіон). Це може призвести до збільшення обсягів виробництва та споживання товарів. Давид Рікардо вважав, що головне – відносні, а не абсолютні переваги, які визначають структурну політику країни [1]. При цьому розглядався, як правило, статичний стан економіки, хоча робилися окремі спроби вивчення динамічних структурних процесів. У ХІХ столітті з'явилися дослідження факторів економічного простору – це теорії сільськогосподарського штандорта І. Тюнена, раціонального штандорта промислового підприємства В. Лаунхардта та промислового штандорта А. Вебера. Вони мали значний вплив на формування теорій регіональної економіки. На думку Л. Вальраса, теорія економічного виробництва суспільного багатства, тобто організації промисловості в межах системи поділу праці, є прикладною наукою і становить основу економічної політики економіки [3].

Другий етап – з кінця ХІХ століття до початку 30-х років ХХ століття – ознаменувався роботами з економічної динаміки Дж. Б. Кларка і теорією динамічної рівноваги В. Парето. Праці Дж. Б. Кларка з економічної динаміки поклали початок розвитку теорії структурних змін. За Дж. Б. Кларком, економічна динаміка розкриває причини порушення рівноваги економіки, які зводяться до диспропорцій між галузями економіки, а структурні зміни пов'язані зі зміною граничної продуктивності капіталу. Найбільш інтенсивно теорія структурних змін та структурних зрушень почала розвиватися із середини ХХ століття. Це пов'язано, головним чином, з розвитком посткейнсіанського і неокласичного, а надалі, й інституційного напрямів в економічній науці.

Третій етап – із середини 30-х років ХХ ст. до початку 90-х років ХХ ст. Він характеризується, насамперед, розвитком кейнсіанської (Харрод Р., Домар Е.) і неокласичних (Солоу Р.) теорій економічного зростання. Новим моментом в аналізі господарської структури економіки є розробка дво- і багатосекторних моделей економічного зростання (Льюїс У., Стоун Р., Удзава Х.), створення балансових моделей «витрати – випуск». Уперше для практичного аналізу макроекономічної рівноваги в продовження розвитку ідеї Л. Вальраса було побудовано баланс міжгалузевих зв'язків «витрати – випуск», творцем якого є В. В. Леонтьєв, який запропонував макроекономічну модель загальної ринкової рівноваги, побудовану на основі структурних взаємозалежностей усіх фаз відтворення – виробництва, розподілу, обміну та споживання.

У цій моделі можуть бути представлені всі провідні фактори й показники економіки, а саме: сфери та сектори, валовий випуск, валовий національний продукт, проміжний продукт, кінцевий суспільний продукт, національний дохід, усі матеріальні потоки в народному господарстві, імпортно-експортні зв'язки тощо. Крім того, у ній реалізовані основні застосовувані в макроекономіці економіко-математичні методи – матричне числення на базі лінійної алгебри. Нарешті, з цієї моделі можуть бути отримані найцінніші похідні результати для аналізу основних макроекономічних пропорцій, у тому числі прогнозованих [2].

Важливим дослідженням в теорії регіонального розміщення стала теорія дифузії інновацій Т. Хагерстранда, яка розкриває процес створення й поширення нововведень, що впливають на структуру економіки. Вчений вважав, що економічний розвиток є результатом дифузії (поширення) між країнами і регіонами інновацій, під якими розумілися різні технічні вдосконалення, організаторські здібності та ін. [2].

Теорію полюсів зростання, заснована на теорії центральних місць В. Крісталлера, спочатку розробив французький економіст Ф. Перу. Перу Ф. в основі своїх ідей розглядав галузеву структуру економіки й виокремлював провідні галузі, що створюють конкурентоспроможні якісні товари та послуги на основі найбільш ефективного використання факторів виробництва. У результаті відбувається концентрація таких виробництв, і виникають полюси економічного зростання [1]. Надалі ця теорія отримала розвиток у працях А. Блекбері, Ж. Будвіля, Х. Р. Ласу, В. В. Леонтьєва, П. Потье, Р. Стефенсона. Т. Хартшорта. Теорія полюсів зростання тісно стикається з теорією виробничо-територіальних комплексів М. М. Коловського. У 50–60-ті роки ХХ ст. розроблюються моделі економічного зростання, що враховують динамізуючий фактор науково-технічного прогресу (Ерроу К., Шішінські Е.). І, нарешті, наприкінці 80-х – початку 90-х років виник напрям «нового класицизму», основні ідеї якого присвячені моделюванню впливу інноваційної діяльності на зрушення в структурі з урахуванням накопичення людського капіталу (Лукас Р., Ромер П., Янг А. та ін.).

Четвертий етап – із середини 70-х років до сьогодні. Проблемам структурної модернізації економіки України, впливу структурних чинників на якісні процеси їх економічного розвитку присвячено роботи відомих вітчизняних дослідників, зокрема Я. Базилюка, О. Власюка, В. Гейця, Я. Жаліла, І. Крючкової, О. Саліхова, В. Сіденка, Л. Федулова, Л. Шинкарук, О. Шубравської та ін. Предборський В. бачить вирішення проблеми глибокої економічної диференціації розвитку країни в регіональному розрізі та формуванні конкурентоспроможної структури економіки шляхом проведення ефективної політики детінізації бізнес-сектору. Стратегічне управління соціально-економічним розвитком регіону та формування ефективної структури регіональної економіки суто ринковими методами, із мінімальним втручанням держави розглядає О. Черевко. Формування нової структури регіональної економіки на інноваційній основі досліджує Л. Федулова. Чинниками структурних змін в економіці є розвиток суспільних потреб. Зміни в структурі потреб викликають відповідні структурні зміни. Геєць В. М. та Л. В. Шинкарук стверджують, що структурні зміни можна розглядати у широкому й вузькому розумінні. У вузькому розумінні – це зміни у продуктово-галузевій структурі економіки. У широкому розумінні до цих змін слід додати й зміни у складі виробництва та споживання ресурсів: інвестицій і основного капіталу (галузева, технологічна, вікові та інші структури), трудових ресурсів, матеріальних та енергетичних ресурсів... Найбільш значущі, якісні зміни у структурі економіки класифікуються як економічні зрушення [5].

Розвиток теорії та методології структурних зрушень, їх моделювання пов'язані з іменами сучасних російських вчених Х. Н. Гізатулліна, А. Х. Гранберга, В. Г. Гребеннікова, К. Л. Іноземцева, Л. С. Казінца, О. Ю. Красильникова, С. В. Любимцева, А. В. Суворова, Ю. В. Яременко.

Любимцева С. В. у роботах по трансформації структури економічних систем, висунула гіпотезу про еволюцію економічних систем. Гребенников В. Г. і А. В. Суворов розробили методику аналізу ефекту перерозподілу вигод між галузями та інституційними секторами економіки [4].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Завдяки проведеним дослідженням досягнутий істотний прогрес в аналізі структурних змін і зрушень в економіці. Однак, на наш погляд, найбільш слабкою ланкою в економічних дослідженнях є недостатнє розмежування понять регіональної галузевої зрушення та регіональних галузевих змін, маловивченими залишаються питання специфіки галузевих зрушень в економіці регіонів України, а також напрями проведення регіональної структурної політики, її інструменти й механізм.

Виявлено, що еволюція теоретичних поглядів на проблему регіональних структурних змін та структурних зрушень дозволила досягти істотного прогресу в аналізі та оцінці структурних процесів в економіці та формуванні політики, що дає змогу регулювати положення окремих галузей. Маловивченими залишаються питання специфіки структурних зрушень в економіці сучасної України та її регіонів, напрями проведення регіональної структурної політики. Все ще залишається поза увагою економістів сам механізм структурних зрушень.

Список літератури

1. Гранберг А. Г. Основы региональной экономики / А. Г. Гранберг. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 495 с.
2. Гранберг А. Г. Василий Леонтьев в мировой и отечественной экономической науке / А. Г. Гранберг // Экономический журнал высшей школы экономики. – 2006. – Т. 10. – № 3. – С. 471–492.
3. Кенэ Ф. Избранные экономические произведения / Ф. Кенэ. – М. : Изд-во социально-экономической литературы, 1960. – 552 с.
4. Негиши Т. История экономической теории / Т. Негиши. – М. : Аспект Пресс, 1995. – 462 с., с. 290.
5. Структурні зміни та економічний розвиток України : монографія / [В. М. Геець, Л. В. Шинкарук, Т. І. Артьомова та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук Л. В. Шинкарук ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2011. – 696 с. : табл., рис.

Осуществлено теоретическое обоснование подходов к анализу региональных отраслевых изменений и производственной специализации регионов. Проанализированы основные историко-эволюционные этапы развития теоретических взглядов относительно региональных структурных изменений и структурных сдвигов для разработки практических рекомендаций по формированию региональной структурной политики Украины.

Структурные изменения, структурные сдвиги, историко-эволюционные этапы, отраслевая структура.

Historical and evolutionary stages in the development of theoretical views on regional structural changes and structural shifts have been analyzed for development of practical recommendations of regional structural policy formation.

Structural changes, structural changes, historical and evolutionary stages, branch structure.

УДК 330.341.1:338.432

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО ДОРАДНИЦТВА У НАРОЩУВАННІ ПРОДОВОЛЬЧИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

***В. О. Пабат, доктор сільськогосподарських наук, професор,
заслужений працівник сільського господарства України***

***М. М. Кулаєць, кандидат економічних наук
заслужений економіст України***

***М. Ф. Бабієнко, кандидат економічних наук
заслужений працівник сільського господарства України,
заслужений професор університету***

Поглиблено теоретико-методологічні та практичні засади інноваційного дорадництва у нарощуванні продовольчих ресурсів в Україні та світі.

Продовольчі ресурси, інновації, дорадництво, якість продукції, конкурентоспроможність.

Проблеми продовольчих ресурсів завжди були й залишаються глобальними на нашій планеті. Важливого значення вони набувають і в Україні. У запропонованій статті приділено значну увагу важливості взаємозв'язку з якістю продуктів харчування. Висвітлено ряд складових у стабілізації й нарощуванні продовольчих ресурсів і якості сільськогосподарської продукції та продуктів харчування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема інноваційного дорадництва та їх впливу на продовольчі ресурси присвячені праці М. Портера, Р. Фостера, В. Пабата, М. Кулаєць, О. Витвицької, Т. Кальної-Дубінюк, М. Кропивка, М. Безкровного та інших вітчизняних і зарубіжних вчених.

Мета дослідження – довести роль і місце інноваційного дорадництва у сприянні нарощуванню продовольчих ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Для нарощування продовольчих ресурсів, їх конкурентоспроможності надзвичайно важливого значення набуває активізація інноваційного дорадництва. І навіть незважаючи на те, що інформаційно-консультативна діяльність в аграрному виробництві